Fuq il-passi ta' San Pawl fil-bażilika tagħna | 4

DAWRA MA' L-ARTI PAWLINA F'SAN ĠORĠ

Francesco Pio Attard
fpa@sangorg.org

San Pawl fl-arzella ta' l-Assedju ta' l-Imdina

Il-vjaġġ Pawlin tagħna mal-pittura ta' Gian Battista Conti fis-saqaf tal-bażilika ta' San Ġorġ ma jiqafx ma' l-aħħar ħarġa. Ix-xbieha ħelwa ta' l-Appostlu Missier tagħna nerġgħu narawha jekk noħorġu mill-kor u nħarsu fl-għoli lejn il-lemin tagħna, f'dik li aħna nafuha bħala l-arzella "ta' l-Erwieħ" (għax tinsab fil-kappellun fuq l-altar iddedikat lill-Verġni Mqaddsa ta' l-Erwieħ tal-Purgatorju) jew "ta' l-Assedju". Iż-żewġ arzelel tal-kappelluni laterali tal-bażilika jfakkru żewġ ġrajjiet kbar ta' interċessjoni ta' San Ġorġ, li jikkonfermaw il-ħarsien glorjuż ta' dan il-qaddis fuq il-gżejjer tagħna li sa mill-qedem ħatruh patrun tagħhom. U missirijietna riedu li din l-istorja tal-patrun ta' gżirithom u ta' belthom, li huma tant kienu mkabbrin biha, tibqa' dejjem quddiemhom fil-pittura li kkummissjonaw lill-artist Ruman ta' ħila kbira.

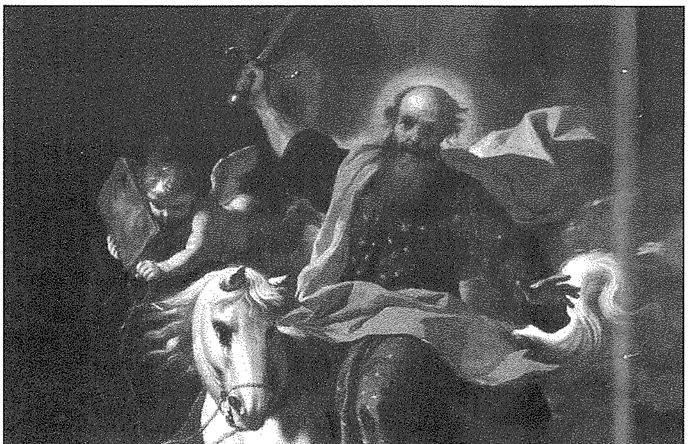

L-inkwadru ta' Mattia Preti u l-bottega tiegħu (seklu sbatax), fil-kappella tal-Lunzjata fil-katidral ta' l-Imdina, li juri lil San Pawl rebbieħ fuq il-Mori fil-battalja ta' l-Assedju ta' l-1429.

L-Assedju l-Kbir ta' l-1565 ma kienx l-uniku wieħed fl-istorja tal-gżejjer tagħna. Diġà fi żmien il-ħakma Aragoniża l-poplu tagħna kellu jara kif jagħmel biex iħares il-bliet u l-irħula tiegħu mill-attakki tal-furbani. It-Torok, bil-flotta b'saħħitha tagħhom, kienu jsalpaw fil-Mediterran b'ħeffa ta' l-għaġeb u f'kemm ilni ngħidlek kont issibhom wara bieb darek; il-kursari infidili ta' l-Afrika ta' Fuq spiss kienu jorganizzaw xi *razzia* minn tagħhom u jitfgħu lill-gżejjer f'għaks ikbar minn ta' qabel. Malta tas-seklu ħmistax, imrażżna mhux ftit mill-ilġiem ta' bosta sidien fewdali, bilkemm setgħet tieħu nifs, maħqura kif kienet kemm taħt il-frosta tal-barrani li kien iżomm lil niesha mjassra u kemm mit-theddid ma jaqta' xejn ta' l-għadu Mislem. U donnha ftit swiet ta' frott il *Magna charta libertatis* li s-sultan Alfonsu V ta lill-Maltin fl-20 ta' Ġunju 1428!

Gonsalvo Monroi, l-aħħar sid fewdali ta' Malti, miet fl-10 ta' April 1429, jaħfer fuq is-sodda ta' mewtu d-dejn li l-Maltin kellhom miegħu, bil-patt li 10,000 fjorin minn dak ir-rahan jingħataw lis-Sultan għad-difiża tal-gżejjer, fosthom ta' l-Imdina, il-belt kapitali li dan kien għadu kemm sejjaħ *"notabile"*. Imma l-ħitan dgħajfa tagħha ma damux ma reġgħu sfaw mheżża mill-attakki għall-għarrieda ta' armata ta' 18,000 Musulman li f'Settembru 1429 ġew mibgħuta minn Abu Faris 'Ażżuż ta' Tuneż fuq sebgħin ġifen, taħt it-tmexxija ta' Kaid Ridwan, biex fi tlitt ijiem ifittxu jaħtfu liż-żewġ gżejjer taħt ħakmet in-Nofs Qamar, qabel jaħbtu għal Venezja u Genoa.

Il-Maltin sabu ruħhom waħidhom jiddifendu lil arthom u belthom kontra għadu armat sa snienu, u li ma kienx għall-qlubija tad-Dejma ta' sitt elef Malti l-għadu kien isibha bil wisq eħfef biex jidħol u jagħmel ħerba. Mingħajr l-għajnuna ta' ħadd il-Maltin, li ma tantx kienu armati, kemm minħabba n-nixfa ta' l-aħħar sajf u kemm minħabba l-qagħda xejn sabiħa ta' l ekonomija, ħarsu mill aħjar li setgħu s-swar ta' l-Imdina, għalkemm qalgħu xebgħa kbira għax ħafna mietu u t-Torok kienu laħqu ħarbtu sew il-kampanja Maltija u ħadu fuq erbat elef f'ilsiera lejn l-eżilju qabel attakkaw l-Imdina, fejn kien hemm għall-kenn il-popolazzjoni tal-gżira. Leġġenda popolari li daħlet sew fil-folklor Malti tgħid li kien f'dan l-assedju li t-Torok, biex jinku lill-Maltin, tefgħulhom minn fuq is-swar biċċiet tal-ħobż biex juruhom li kienu sa jirbħulhom bil-ħila tagħhom u mhux għax kienu sa jċeduhom bil-ġuħ u l-għatx. Imma l-Maltin riedu juruhom li ma kinux sa jgħoddu ruħhom b'mirbuħa, u tefgħulhom lura l-ħobż, din id-darba bi ġbejna fuq kull ħobża! Għal xi storiċi dan l-assedju kien iżjed qalil minn dak ta' l-1565, fost l-oħrajn għax il-Maltin irnexxielhom iġibu waħidhom ir-rebħa għal arthom, anki jekk ma naqsux il-konsegwenzi qarsa li ġabu fi kriżi lill-

gżira. Skond il-kronista Għarbi El-Zarkasi l-Mori waqqfu l-attakki tagħhom meta Ridwan kien għoddu ħa f'idejh il-gżira u ġarraf is-swar, jiġifieri fit-tielet jum.

X'kienet ir-raġuni tal-waqfien ħesrem mill-attakki qatt ma nistgħu nkunu nafu eżatt, għalkemm il-ftehim ta' Ridwan ma' ta' fuqu kien li, jiġri x'jiġri, wara tlitt ijiem l-attakk kellu jieqaf; fil-fatt fix-xefaq tax-xellug ta' l-arzella nilmħu ħames xwieni Misilma resqin biex jgħabbu. Iżda bosta kronisti jattribwixxu l-ħelsien tal-Maltin minn taħt idejn it-Torok lill-interċessjoni tas-Sema. Fil-fatt jingħad li huma u jiġġieldu lill-Maltin lejn tmiem l-assedju t-Torok lemħu tittajjar fl-għoli x-xbieha ta' San Pawl, Missier il-Maltin, riekeb fuq żiemel abjad bix-xabla f'idu, qed jiġġieled għal uliedu u jħarbat lill-għadu. Hi tradizzjoni li t-titular tal-katidral ta' l-Imdina minn dak in-nhar ma baqax ta' l-Assunta waħidha imma żdiedet miegħu – il-lum waħidha t-titular – il-Konverżjoni ta' San Pawl, li b'radd il-ħajr għal din l-interċessjoni tiegħu bdiet issir purċissjoni mill-parroċċi Maltin lejn l-Imdina kull sena nhar il-Lunzjata. Li hu żgur hu li fost l-isbaħ pitturi tal-bottega ta' Mattia Preti (1682) f'dik il-knisja, fil-kappella tal-Lunzjata, hemm kwadru li juri l-ħarsien ta' San Pawl fuq il-Maltin fl-1429. L-istess tema tispikka fil-koppla tal-knisja parrokkjali ta' San Ġorġ ta' Ħal Qormi (1938), xogħol l-artist Malti Ġużeppi A. Briffa.

Skond kronisti oħra ma' San Pawl fuq is-swar dak in-nhar dehru wkoll Sant'Agata u San Ġorġ, iż-żewġ patruni kbar ta' Malta u Għawdex rispettivament. Din hi t-tema ta' l-arzella ta' fuq il-kwadru ta' l-Erwieħ, li nsibu fil-bażilika ta' San Ġorġ. Hawn San Pawl, f'tarf iż-żewġ qaddisin l-oħra, jidher f'ikonografija simili ħafna għall-kwadru ta' Preti fil katidral ta' l-Imdina. Qed nirriferi prinċipalment għal-libsa ċelesti bl-istilel li liebes il-qaddis, b'mantell ħamrani li jperper u jitħallat ma' l-ilwien tal-bandiera Maltija f'idejn tnejn minn tad-Dejma. Il-qaddis jidher bix-xabla tilma f'idu u hiereġ għall-attakk, waqt li l-vleġeġ li l-Mori bdew jitfgħu lejh jidhru jinxteħtu lura biex jolqtu lil min sparahom. Anki lil San Ġorġ narawh riekeb fuq żiemel, bil-lanza f'idu u lest għat-taqbida, waqt li Sant'Agata hi wieqfa aktar fil-bogħod, qalb is-sħab li minnu ħerġin it-tliet qaddisin. Il-moral baxx tal-poplu sab

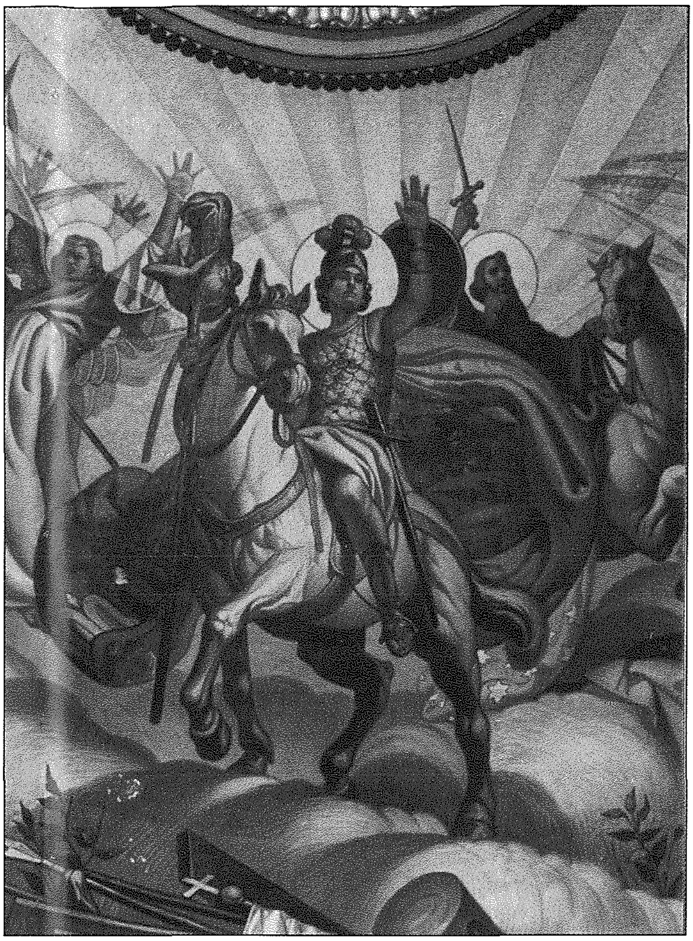

Ix-xbieha ta' San Ġorġ, b'San Pawl fuq il lomin,
fit-tema ta' l-Assedju ta' l-Imdina fil-koppla tal-knisja parrokkjali
ta' San Ġorġ ta' Ħal Qormi, xogħol tas-seklu għoxrin ta' Ġużeppi A. Briffa.

ħeġġa ġdida f'din l-interċessjoni, għax id-dehra tagħhom fuq is-swar ta' l-Imdina beżżgħet lill-għadu, u għalhekk hawn il-Maltin jidhru qed iwaddbu kull xorta ta' materjal fuq it-Torok li qed jirtiraw imwerwra.

Sintendi hemm għexieren ta' dettalji oħra li wieħed jista' jispjega minn din l-arzella, fosthom l-ilbies, l-armaturi u

jissokta f'pagna 8, isfel

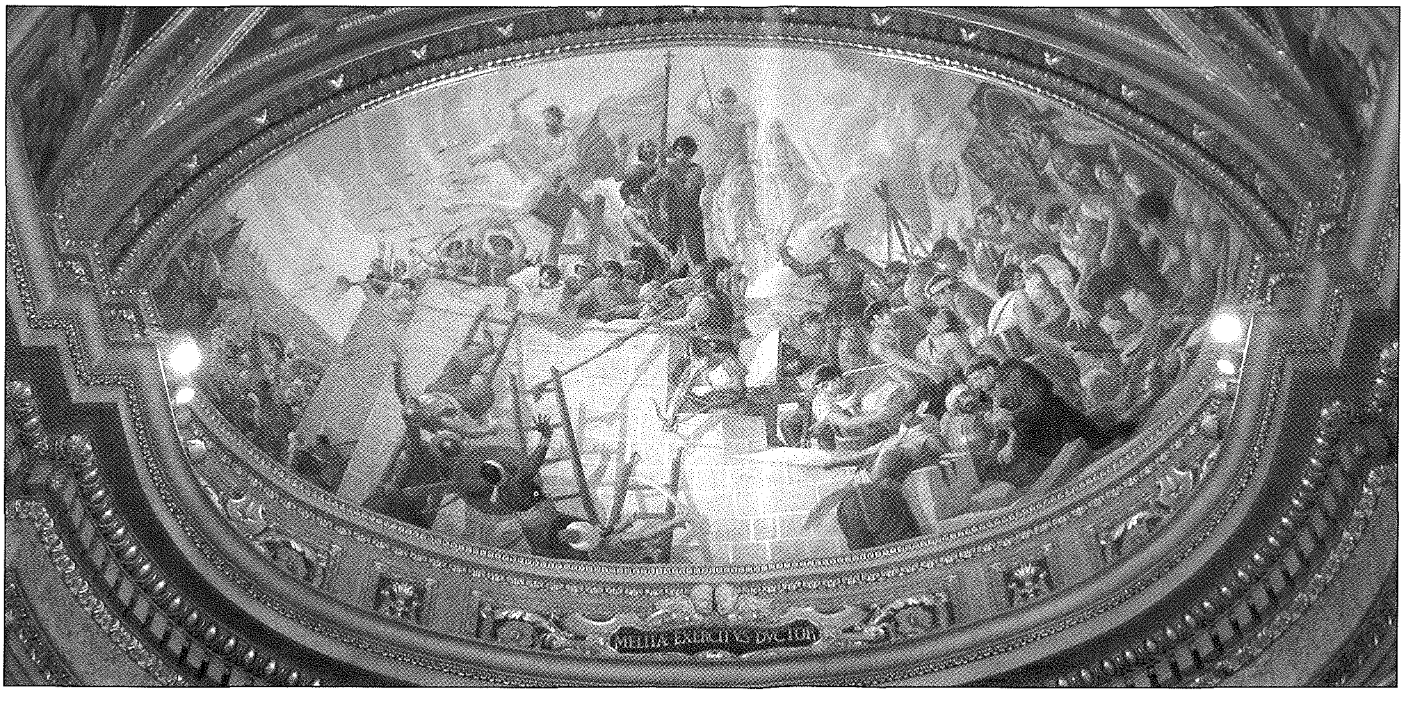

jaqbad minn paġna 5

l-munizzjon ta' l-epoka, kif ukoll persunaġġi storiċi minn dan l-assedju li fil-fatt nikkonfermawhom mis-simboli li jxiddu, bħall-kaptan tal-virga Antonio Inguanez, il-ġurat Mariano Falca, l-ambaxxatur Francesco Gatto u l-eżekutur tat-testment ta' Monroi, il-patri Franġiskan Enrico di Blasi. L-artist hu attent ħafna għall-preċiżjoni u l-kronoloġija storika, kif ukoll għad-dettalji mżewqa mit-tradizzjoni Maltija, waqt li joħloq bilanċ ħelu bejn id-drama tal-ġrajja u l-kalma ispirata mill-ħarsien tal-qaddisin protetturi. Żgur, imma, li l-ikonografija Pawlina ta' din l-arzella tagħmilha unika f'Għawdex u interessanti għall-istudju tagħna.

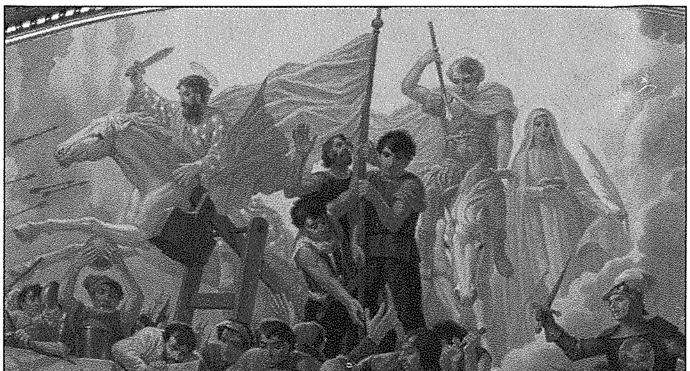

L-arzella, li fiha kważi tmenin figura, inkixfet f'Lulju 1956 għall-festa ta' San Ġorġ; fuq kantun li hemm impitter fiha tinsab skrizzjoni li tfakkar iż-żjara tal-Gvernatur ta' Malta Sir Robert Laycock fuq l-armar f'Ġunju ta' qabel, meta x-xogħol fuqha kien kważi lest. Swiet £1,000, li tħallsu mill-poplu. Taħtha naqraw il-kitba *"1429 Melitæ exercitus ductor"*, b'ilsienna "Mexxej ta' l-armata ta' Malta", sintendi b'riferenza għal San Ġorġ. Mhux l-istoriċi kollha jaqblu fuq id-data ta' meta seħħ l-assedju. Cornelio à Lapide u Roccho Pirro jsemmu l-1470, waqt li kemm A. Mifsud u R. Valentini fost oħrajn iqisu (it-23 sas-26 ta' Settembru ta') l-1429 bħala d-data t-tajba.

Fil-poema drammatika tiegħu *Il-fidwa tal-bdiewa*, ippubblikata l-ewwel darba fl-1936, il-kittieb u studjuż Għawdxi Ninu Cremona kiteb hekk fuq din il-ġrajja:

> "Għaliex l-għedewwa,
> bin-nar u l-ħadid kien għoddhom waqqgħu
> is-swar tal-belt x'ħin dehret tħeġġeġ fuqhom
> dija ta' nar li qasmet bwieb is-sema.
> U d'her fuq żiemel abjad liebes l-aħmar
> il-qaddis Pawlu tagħna mar-rebbieħi
> Ġorġ, u bis-sejf it-tnejn tal-fidda jberrqu,
> irieghdu dehru sakemm kollha mbażżgħa
> l-għedewwa nxteħtu fl-art, ixxerrdu, ħarbu,
> bix-xwieni tagħhom".